

Düşünmek Yabancılaşmaktır

Gülgün Türkoğlu Pagy

Düşünmek bilincin rastlantısal bir akışta şu ya da bu nesneye yönelmesi değil, özbilinçli bir etkinliktir. Tinin kendisine yabancılaşmış olanı yakalayıp düşünmeye dönüştürmesi, gerçekte kendine geri dönmesidir. Düşünmek kendinde varlık imlemi taşıyan bir Ben olmayı getirir ki, öncül aşamalarında olumsal olan içeriğin zorunluğa yükseltilmesi olarak düşüncelerinde kendine dönecek olundır. Dışsallığı içselliği ile belirlenecek olan bu süreç Tinin özsel somut edimselliği içinde gerçektir; bir bütün olarak kendisini açılmayarak eş deyişle kendini tamamlayan öz olarak gerçek. Yabancılaşma özbilincin işi olsa da edimselliği kendisine yabancı bir edimselliklerdir. Kendine araçsız ulaşmak kolaylığı yerine yabancılaşmak, kendi ile çelişmek, özbilince yabancı olandan kendine dönmek, şeyleri oldukları gibi almak isteyen bilme yetisinin kendisi ile çelişkiye düşmesidir. Kavramın açılımı olan dizgenin içeriği, kendi içinde gerçek olmayanın yani sonlunun, kavramı ile varoluşu arasındaki uygunsuzluğun ortadan kaldırılma süreci yabancılaşmadır. Bu bağlamda yalnızca Tanrı, kavramın ve olgusallığın gerçek bağdaşmasıdır.

Dolaysız düşünce henüz kendisine yabancılaşmamış düşüncedir, kendine karşı karşıtlığının bilincinden yoksundur. İnançları aracılığı ile gerçekliğin bilinebileceğinden hareketle duyum ve sezgilerinin içeriklerini dışsal nesnelere götürüp onları yine bir duyum ve sezgi içeriği olarak yeniden üretmesi gündelik yaşamda usun zihin aşamasına denk düşer. Soyut tümel olan bu düşünce dış dünyaya ait olay ve olgularla içsel bir bağ, eş deyişle anlam bağı kurmadığı için eylemde dışlayıcıdır. Dışlayanın dışladığı da *Ben* olduğu için aynı zamanda dışlanandır. Yabancılaşmaya yabancılaşmak da yabancılaşmaktır; yabancılaşmanın sorgulanmış olduğunun göstergesidir. Böylece devimin başladığının göstergesi, duysal görüşlerin ardındaki yasalılığın bilinç için kılınmaya başlanmasıdır ve ussal somut gerçekliğe ulaşabilme gizil yeteneğindedir.

Yabancılaşmış olan soyut düşüncedir, insanın bedeni bu soyut düşüncenin dışsallığı eş deyişle doğadır. Demek ki yabancılaşma bir zorunluktur; örneğin insan gözünü her açtığında, duyu algılarının devrede olduğu her koşulda yabancılaşır. Bu devim saltık bilgi ile, saltık olanın *kendilik* bilgisi ile sonlanır, yani eytişimsel devim döngüsü sonlandığı noktada başa döner. Ara kıpırlar saltık ideanın kendilik bilincine, dış nesnelere biçim vererek iye olduğu yerlerdir. Bu ara uğrakların dışlaşmaları sanat, din, bilim, felsefe, kültür, politika, ekonomi vb. insanın üretimi olan tüm alanları kapsar ki böylelikle nesnel Tin kendisini saltık Tine dek yapılandırma olanağı bulur. Bir süreç olan bu yolculuk salt soyut olanın, düşünsel yalnızın ifadesidir ve aynı zamanda gerek bireysel yabancılaşma tarihi gerekse de dünya tarihi bu yabancılaşmanın onarılması, kusurlarından arındırılması tarihidir. İşte bu yabancılaşmadan özeğine geri dönebilen edimsel olandır ve gerçektir; çünkü gerçek olmayan her şey *terk* edilmiştir. Batılı dillerde yabancılaşma *alienation* ile karşılanır, Latince *alienationem* “aktarım”, “teslim olmak”, eski Fransızca “iyeliğin (mülkiyetin) aktarımı” anlamına gelir. İyelik aktarıma önseldir ki aktarım, terk gerçekleştirilebilir; sahiplenmediğimiz şeyi bırakmak, terk etmek olanaksızdır.

Dışsal olandan kendi üzerine dönen bilinç bir şeyi, bir başkası olarak algıladığında, bu bir şey tarafından bir başkası olarak algılanacağı için bu başkalaştırma sonsuza dek sürer.

Bilinç başkasını kendi düşünmesine bir *nesne* yapacak, başkası da bu bilinci bir *nesne* olarak düşüncelerine konu edecek ve bu özne nesne karşıtlığı sonsuza dek sürecektir. Hegel’e göre böylece sonsuzluktan kaçtığını düşünen henüz özgür değildir, çünkü kaçarken kendisinden kaçtığı ile koşulludur. Devim kendi içine geri dönen çemberdir, sonda başlangıcına erişir. Kurgul düşünce teleolojiktir, ereğin varlığı önemlidir, böylece her dışlaşma eğer erek evrensel bir erek ise verimlidir; verim ise dışlaşmada elde edilen verilerin kendilik bilincinin yapılandırılmasında kullanılacak gereçler olarak toplanmasıdır. Aksi durumda, dışlaşma sırasında birey örneğin, evrensel değerlere davet ettiği bir düşünce biçimini faşist bir tutumla ele aldığı bile ayırımında olmayabilir. İşte bu tip durumlarda yalnızca *tinsel* olan kendisine yabancılaşmış olanı yakalayıp kendisine dönüştürebilir, yabancı olan karşıdaki kişi, nesne veya düşünce değil tam tersine evine dönemeyen düşüncedir. Tinsel olan, geri yansımalarında kendisini tanır, kusurlu

olanın yalnızca kendisine iye olduğunu *yadsımsızın* ele alır, yani olumsuz olumsuzlar ki bunun sonucu olumlu olandır; Sokrates’in kendini bilmek dediği, bilgelik yolunda bilgi denilen şey budur; tözün öznenen bağımsız *belirlenimsiz* olması, olumsuz olanın özne ile ayırma uğramaksızın değerlendirilmesini gerektirir; aksi, şatafatlı cümlelerin boş tekrarı demektir. Bu gerçekleştirilemediğinde, eksiklik ve yanlışlıklar her durumda dışarıdan kaynaklanıyor olarak algılanır ki bu başkası için varlık olma bilincine dönüştür; çünkü insan kendisini yabancılaşma içinde tanıyamamış ve kendisini başkası sanmıştır. Kendi üzerine düşünebilme yetisinde olmayan canlılar hayvanlardır ve başkası için varlıktırlar. Kişisel anlaşmazlıkların kavgaya ve hakarete varan aşamalarında insanların birbirine hayvan isimleri yakıştırması bu bağlamda küfür değil, bir uyarıdır.

Tinsel ontolojik gerçeklik tüm ilişkilerinde düşünsel ya da maddesel nesneyi yabancılaşması üzerinden dışlayarak değil, bunları soyut kendinin bilinci olarak kavrayarak kendi gerçekliği haline getirir. Kavranan anlaşılmalı olandır, yalnızca bilmek yeterli değildir. Tinsel olanın dışlaşmalarında kendisini tanıyarak kendisine geri dönmesi, öznel bireyin evrensel bireyselliğe erişmesi olarak anlatılan dizge eş deyişle kendini bilmektir, özbilinçtir. Öz için nesne her zaman düşünülmüş özdür, bilinç de kendilik bilincidir. Hem bilgisini hem de nesnesini etkileyen ve değiştiren devim eytişimsel bir devimdir ve ancak yeni nesne bilinçten kaynaklanıyor ise deneyim adını alır. Kuşkusuz öz çeşitlenerek açılacak ancak tikel istekler aykırılık olmaksızın her zaman evrensel altında değerlendirmeye alınacaktır. Olgusallık erekseldir ve erek tektir: Hegel’in felsefeyi edimsel bilme olabileceği hedefe yaklaştırma çabası *Saltık Bilgi*’ye ulaşmayı hedefleyen eş deyişle biricik hedefi olan ereğini her koşulda gözetken insanın böylece kendisini eylemlerinde bir anlam varlığı olarak var etmesidir. Hegel’de emek öz olarak insanın doğruluğu gösterilmiş özü olarak kavranır, tek emek tinin soyut emeğidir; çünkü kalıcı olan yani anlamlı olan emektedir, dışsal olanda değil.

Yabancılaşmadan kaçınmanın en etkili yöntemi oyalanmaktır, haz verir ancak tinsel doyum sağlamaz. Yabancılaşmanın yadsınması, zihnin kendi kalıpları içinde kısıp kalması, şiddettir. Bu nedenle *“Dolaysız yani yabancılaşmasız olan, öfkeli öğelerin oyuncağıdır,”* der Hegel. *Alienation* etimolojik olarak ansal yetilerin bozuma uğraması anlamına da gelir. İnsan yaşamının tüm uğraklarını insanın kendi bilincinin uğrakları olarak kavramak ve bilinci bu yönde bir yapılandırma etkinliği delilikten de geçmek zorundadır. Delilik Hegel’de tam da bu anlamda şöyle tanımlanır: *“Bir şey gerçekte bilinç olarak bilinç için edimsel ve özsel, ama benim için değilse, onun hiçliğinin bilincinde ben aynı zamanda genel olarak bilinç olduğum için onun edimselliğinin bilincini taşıyorum; ve bunların ikisi de [bilincimde] saptanmış ve kökleşmiş oldukları için bu bir birliktir ki, genel olarak deliliktir.”* Tinsel töz özgür ise, demek ki özgürleşmenin bir uğrağı olarak yabancılaşma, delilik kıpısını zorunlu kılar. Özgürlüğün elde edilememesi yani kendilik bilincine ulaşamamak durumunda delirmek, bu bağlamda dürüstlüktür. Belki de Kant’ın dürüstlüğüne gereksinim vardır, dürüsttür çünkü *Saltık Bilmenin* kendisi için olanaklı olmadığını *anlamış* ve aklını yitirmiştir. *“Bilge olmayan insanlar erdemsizdirler, kendilerini öldürmeleri gerekir,”* demiş olan Hegesias’ı hatırlamamak olanaksız. Bize sert gelebilecek bir anlatım ancak, yabancılaşmadan geri dönemeyen, taklitte kalan insan zaten ölüdür. Bu, felsefi olarak nesnenin kavramı ile varoluşu arasındaki farkın yarattığı çatışkının nesneye devim kazandırmayı başaramamasının, nesnenin ortadan kaldırılarak giderilmesidir. Hegel de tüm sonlu şeylerin kendilerinde gerçek olmayan bir yan taşıdıklarını ve bundan kendilerini ancak ölüm yoluyla kurtardıklarından söz eder.

Tüm yaşamın, tüm devimde olanın, edimsellikteki tüm etkinliğin ilkesi olarak diyalektik ilkenin anlaşılması bir özbilinç varlığı olarak bunun özeğindeki insanın *Kendi*’si olanın ne olduğu anlaşılmalıdır ki üzerine yapılandırılacak olanın temeli sağlam atılmış olsun. *Kendi* içeriğinin yüklem ve ilinek olarak uygun geldiği tasarımılanmış öznedir. Başlangıçta tasarımsal olarak belirlenebilen özne kavramsallığına devindikçe içeriğini oluşturacak ve kendinin bilincine varacaktır. Bu devim başkasına, geçiş başkasında görünüşü değil ama gelişimdir, deneyimdir. Deneyim, Tin’in kendi kendisinin nesnesi olmasıdır. Dolaysız olan henüz deneyimlenmemiş olandır, yabancılaşma deneyimsiz olanın kendi ile özdeşliğinden çıkıp ileri devime girmesidir; başkasına geçiş, başkası olarak bir görünüş olarak kendisine yabancılaşacak, gerçekte ise gelişmekte olacaktır. Dolaysız nesnellüğün olumsuzlanması erektir, öyleyse başlangıçta erek olarak ortaya konulan, tasarlanan özne, nesnellüğün dolayımlandığı durumda bile eş deyişle kuşku duyanın da dolayımlandığı yani yokluğa çıkarıldığı durumlarda erek *Kendiliğinden* ortadan kalkmış mı olacaktır?

Bu soru bizi, dizgesel olduğu için bilimsel olan Hegel felsefesinin sanat basamağına ve onun da başlangıcına götürür. Sanat sembolik sanatla, sembolik sanat da yüceltme gereksinimi ile başlar. Kendinde ve kendine örtük olarak bulunan anlatım bulacak yani gelişecektir: *Kendisini* anlamlandırma gereksiniminin şiddeti bir zorunluk olarak devimi başlatacaktır. Platon'un anlatımı ile *İdeal*lara öykünerek katılırız, başlangıçta henüz kendisinden başkasını imleyen henüz tasarımda olduğu için zorunlu olarak gizil olan bu özne yüceltilen, öykünülen Varlık, sanatın başlangıcında semboliktir. Açınımlarında arı tekillikten evrensel bireyselliğe yükseltilecek olan, sanatta *İdeal* olarak yerini bulacaktır. Hegel'in sembolik sanata da başlangıç yaptığı mabedler insanın yabancılaşmaya çıkışının sembolleridir, aşkın olan altında toplanma ve bu *İdeal* uğruna bireyin evini bırakıp başka bir yapıya girişi, Tinin sonunda kendisini bulmak üzere çıktığı yabancılaşma yolculuğunun bir kıpırının sembolik bir anlatımıdır. Anlık felsefesi açısından, bunlar şimdiden aşılmış, artık geride bırakılmış ilkel sanatsal ya da dinsel belirlenimlerdir. Saltık bilgiye anlaksal tekrarlarla ulaşılmaz, tasarımında egosu dışında yüceltilecek bir şey bulamayan özne kendisine nasıl yabancılaşacaktır? Ego yüceltilecek ise sanatın, dinin ne anlamı kalacaktır? Çelişki duygusu, çelişkiyi ortadan kaldırma dürtüsü ile hayreti doğuran şeydir. Kendisi ile çelişmeyen hayret edebilir mi? Aristoteles günümüzden yaklaşık iki bin beş yüz yıl önce her şeyi kapsayan bilim olarak felsefeyi hayret edebilme yeteneği ile başlatır. Hegel sanatın başlangıcı için hayret etmeyi dini görüşü ve sanatsal görüşü için bir öngerek olarak ileri sürer ve Aristoteles'in yukarıda aktarılan düşüncesini de bilim için bir öngerek olarak ele alır ve ilerler: "*Henüz hiçbir şeye hayret etmeyen insan dar kafalılık ve ahmaklık içinde yaşar.*" Artık hayret etmeme yetkisini ise, dışsallığın *bütünü*nü kendisine açık gelen bir şey olarak görüp onların varoluşlarını *özbilinçli* bir içgörüyü dönüştürebilmiş olana verir. Şehirli, eğitilmiş, her şeyi bildiğine inanan maskeli ifade ve davranışlarımızın, hayrete düşmemeyi bir üstünlük olarak görmemizin, sınırlarda dolaşan öfkemizin, giderek artan sayılarda psikiyatrist ve psikolog gereksinimi içinde olmamızın yabancılaşmanın burada ele alındığı anlamda becerilememiş olması ile yakın bir ilişkisi var mıdır? Çoğunluk, özellikle eğitilmiş çoğunluk kendisinin özgür düşünebildiğine inanır, keyfi olmak özgürlük müdür? Tikellikten vazgeçmek kişinin kendisiyle özdeş bölgeden çıkararak farklılıklara açılmasıdır. Farklılıklara açılmamanın göstergesi takım tutar gibi eylemektir ki, gerçek bütün olduğu için kişi henüz tamamlanmamış tikel bireyselliğini –saklamak istediği durumlarda bile zorunlu olarak– düşüncenin olduğu tüm alanlara yansıtarak takım tutar gibi fanatik felsefe yapacak, parti tutacak, düşüncelerinin fanatik bir savunuculuğunu üstlenecek ve her durumda iye olduğu kişi, kurum, kuruluş ve akımları –diğerlerini dışlayarak, gerekirse aşağılayarak– savunacaktır. Kendimiz ile ilişkimiz tam gün üç vardiya süren bir ilişkidir; gerçek bütün ise bu vardiyaları ayrı değerlendirme keyfiyeti bizi edimsellikten alıkoyan bir unsur olarak karşımıza dikilmeyecek midir? Hegel felsefesi ancak edimsel olarak kavranabilir, anlığa yalıtılmış bir anlayış yeterli değildir. Bunun başka türlü olamadığı, kendisinin ardından, parçalayanın anlayışı denli bir parçanın koptuğu bölünmüş, özünden kopuk anlayışların Hegel'e yüklenmesinde ortaya serilmiştir.

Tüm olgusallaşmalarında *kavramında kalan* Tin, Saltık Bilgi olarak kendini bilme ise saltık başkasının kalmaması *özgürlük* ve edimi de *sevgi* olacaktır. Özgür insan dış bir koşula bağlı olmaksızın sevebilen insandır, sevgi kapsayıcıdır.

Bu açıdan ele alındığında açık ve seçik olarak görülecektir ki, Hegel'den sonra dışlayıcı felsefe yapmak olanaksızdır, yapıyor ise zevksiz bir felsefedir; başkalarının fikirlerini, düşüncelerini en iyi belleyenin en iyi bilen olduğu bir felsefe, dışlayıcılıkta usta bir felsefe, hatta felsefenin sanat ve din gibi alanlarını bile gereksiz gören bir felsefe! Oysa Antik Yunan'da felsefe her şeyin bilimi idi. Binlerce yıl sonra Hegel olağanüstü bir çalışma ile felsefeyi yeniden ortak bir çatı altında toplamıştır. Bunu yaparken kendisinden önceki felsefecilerin hakkını dürüst bir tutumla vermiş, onlardan birisinin bile *Usun* tarihsel gelişimi içinde dışarıda bırakılmayacağına bilincinde olarak eleştirilerini dizgenin zorunluğu içinde anlamlandırma amacı ile seviyeli bir biçimde yapmıştır. Böylece insanlığın düşünce alanındaki tüm kazanımlarını, kurgul felsefe altında *ayrımları* anlamlı bir *bütünlükte* bir araya getirmiştir.

Bu nedenle *Philosophia* bilgi değil bilgelik sevgisidir. Başlangıç olarak kendi egosunu yükselten birey bilgeyi sevmez, farklı olanı, kendine benzemeyeni sevmez. Oysaki *philos* (sevgi) *sophia* (bilgelik) bilgelik uğruna bilgi peşinden koşmaktır. Kuşkusuz sadece bilmek uğruna da bilgi peşinden gidilebilir

ancak bunun yansımaları olan yıkım, endişe, korku, öfke, her zaman başta yüceltilen özneye geri dönecektir. Oysa yüceltilenin evrensel bir belirlenim olması durumunda söz konusu olumsuzluklar *O'nun* karşısında kusurlarından kurtularak oluş sürecine katılırlar, çünkü karşılaştırdıkları ilke kalıcı olandır, *yalnızca* kalıcı olanın aydınlığında gölge yan kalmaz. Bilgelik her zaman tinsel bir bakıştır, tensel değil.

Kaynakça:

1. Bobaroğlu, M. *Simgesel Düşünme*
2. Bobaroğlu, M. AAV Toplantı Kayıtları, 2009-2015
3. Hegel, G.W.F. *Tinin Görüngübilimi*, Aziz Yardımlı Çevirisi
4. Hegel, G.W.F. *Küçük Mantık*, Aziz Yardımlı Çevirisi
5. Hegel, G.W.F. *Tarihte Akıl*
6. Hegel, G.W.F. *Estetik Üzerine Dersler I ve II*
7. Marx K. *Economic & Philosophic Manuscripts of 1844*
<https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Economic-Philosophic-Manuscripts-1844.pdf>
8. Marxs, K. 1844 *Elyazmaları Ekonomi Politik ve Felsefe*
<https://docs.google.com/file/d/0B4HO5r4WOpdzTEJSQjBHVnZuZ3c/edit>